

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

*Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України*

Центральноукраїнський національний технічний університет

Льотна академія Національного авіаційного університету

Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна»

*Центр інноваційних технологій навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»*

*Центр «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури
Національної асоціації адвокатів України*

II Всеукраїнська науково-практична конференція **«БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ, ОСВІТА, ВЗАЄМОДІЯ»**

06-10 лютого 2023 року

[Сайт конференції](#)

[Сторінка матеріалів
учасників конференції](#)

[Відеозапис пленарного
засідання конференції](#)

Кропивницький

2023

УДК 004 (06)

Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 06-10 лютого 2023 року / уклад. С.М. Єфіменко; за заг. ред. Г.В. Скрипки. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 192 с.

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 28.03.2023 року, протокол №2)*

Рецензенти:

Сергій БУРТОВИЙ – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;

Богдан СТЕЦЮК – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету №3 з підготовки фахівців підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

Збірник матеріалів конференції містить основні результати науково-практичних пошуків освітян, правоохоронців, представників громадських організацій та державних органів різних областей України щодо осмислення, виявлення та поширення ефективних практик, які сприяють забезпеченню безпеки дітей в Інтернеті, а також розвитку кіберграмотності педагогічної спільноти.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

16. Лист МОН України «Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році» від 02.08.2022 № 1/8794-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8794729-22#Text> (дата звернення 03.02.2023).

17. План заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 р. № 898-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 03.02.2023).

18. Рекомендації Державної служби якості освіти «Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки – 2022». URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/> (дата звернення 03.02.2023).

19. Порядок реагування на випадки булінгу (цькування), затверджений наказом МОН України від 28.12.2019 за № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text> (дата звернення 03.02.2023).

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА ДІТЕЙ-УЧАСНИКІВ «ГРУП СМЕРТІ»: ЗБИРАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ

Аліна ГУТНИК

Мобільний телефон та Інтернет-зв'язок стали невід'ємними атрибутами життя кожної людини. На сьогодні діти практично з пелюшок вміють користуватись різними гаджетами, вмикати ігри, записувати відео тощо. Велику популярність серед дітей завоювали соціальні мережі, через які діти не тільки комунікують, але й беруть участь у різних флешмобах та Інтернет-іграх. Проте, через свій вік діти не завжди можуть оцінити ризики і небезпеку такої участі. Зокрема з'являються нові небезпечні явища, такі як кіберсуїцидальність, психологічні маніпуляції, пов'язані з доведенням до самогубства через використання новітніх технічних засобів [1, с. 213].

За період 2017-2021 рр. в Україні відсутні надійні дані щодо загальної кількості дитячих самогубств та їх спроб, а також факти доведення до самогубства дітей іншими особами. Це пов'язано з тим, що офіційні статистичні дані різних суб'єктів (Держстату, Національної служби здоров'я, Офісу Генерального прокурора, Національної соціальної сервісної служби України, Управління ювенальної превенції Національної поліції України, Департаменту Національних «гарячих ліній» та соціальної допомоги ГО «Ла Страда Україна»), залучених до реагування на факти самогубств суттєво відрізняється. Водночас дитячі самогубства мають дуже низький рівень латентності, адже всі випадки кваліфікуються за ст. 115 КК або ч. 3 ст. 120 КК. Проте багато фактів суїцидальних спроб взагалі не фіксуються через те, що ні батьки ні самі діти не звертаються за допомогою до психологів, медиків чи поліції, що суттєво спотворює реальну картину рівня суїцидальної активності дітей [2, с. 18].

Непоодинокими є випадки участі підлітків у «групах смерті». Незважаючи на різні назви «Синій кит», «Тихий дім», «Червона сова», «Розбуди мене о 04:20», «Момо» і т. п. та відносно різні правила, кінцевою метою кожної гри є вчинення дитиною самогубства.

Участь дітей у «групах смерті» відбувається за допомогою їх мобільних телефонів, планшетів, ноутбуків з використанням мережі Інтернет. В. Москаленко та О. Бондаренко зазначають, що основною соціальною мережею, де поширюються «групи смерті» (зокрема «Синій кит» та «Червона сова») є «Вконтакті», проте куратори використовують і інші мережі – «Facebook» та

«Instagram» [3, с. 108]. Як показує судова практика [4], окрім соціальних мереж, про які зазначили науковці, може використовуватись також «Telegram». Загалом – це будь-яка програма чи додаток, які призначені для комунікації між учасниками.

Переважно усі докази доведення до самогубства дитини через її участь у «групі смерті» створюються в електронній формі, а процесуальним джерелом цих доказів є електронний документ. З кримінально-правової точки зору спілкування учасників та організаторів (модераторів) сторінок в соціальних мережах має велике доказове значення. На завершальному етапі особи, які схиляють дітей до самогубства, встановлювали з ними безпосередній контакт, отримували інформацію про реальних, потенційних дітей-самогубців, дізнавалися про їх неповнолітній вік, про їх готовність або неготовність вчинити необхідні дії. Якщо дитина була не готова або боялася піти з життя, їй допомагали подолати страх, давали певні поради і вказівки. Отримання всієї цієї інформації свідчить поряд з іншими ознаками про прямий умисел на позбавлення життя підлітків [5, с. 201]. Перевірка особистих записів потерпілого може надати можливість встановити думки про суїцид, приналежність до «груп смерті», які існують у соціальних мережах. Доволі часто самогубці ведуть щоденники, або блоги в електронному, онлайн-форматі, діляться своїми думками, переживаннями у постах, коментарях, групах чи під час листування з різними людьми. Такі відомості можуть мати доказове значення у кримінальному провадженні [6, с. 72].

Під час досудового розслідування часто виникають труднощі із належним збиранням електронних документів. Неправильне отримання доказу на досудовому розслідуванні спричиняє визнання його недопустимим та, відповідно, неможливість його використання під час судового розгляду.

Через особливу будову електронного документа (взаємопов'язаність з матеріальним носієм) отримання електронного документа здійснюється у два етапи: отримання матеріальної частини та отримання змісту.

До матеріальних носіїв відносяться усі гаджети, за допомогою яких здійснювалось спілкування з кураторами «групи смерті», а також фотографування чи відеозапис виконаних «завдань». Отримання фізичного носія електронного документа здійснюється під час: добровільної видачі; витребування доказів; проведення тимчасового доступу до електронного документа (як заходу забезпечення); проведення слідчих (розшукових) дій (огляд; обшук); проведення негласних слідчих (розшукових) дій [6, с. 103].

Після отримання фізичного пристрою, на якому знаходиться електронний документ, необхідно провести огляд його змісту. Такий огляд проводиться відповідно до ст. 237 КПК. На цій стадії важливо врахувати те, що будь-який гаджет містить персональну інформацію, особисте листування, фото, відео та інші дані, які охороняються законом. Оскільки інформація, яка міститься на електронних пристроях, не може ототожнюватися із фізичним носієм, є об'єктом права власності та об'єктом охорони таємниці приватного життя, то отримання і фіксування такої інформації має здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів [7, с. 109].

Тому, під час підготовки ухвали на проведення тимчасового доступу до речей та документів чи обшуку, важливо зазначати про надання доступу до певного гаджета та інформації, яка знаходиться на ньому і містить охоронювану

законом таємницю. У інших випадках, коли фізичний пристрій був отриманий без ухвали суду (наприклад, під час огляду приміщення), необхідно звертатись до суду за отриманням рішення суду на доступ до інформації, яка містить охоронювану законом таємницю. Отримання рішення суду у таких випадках забезпечує право дитини на повагу до приватного життя (ст. 8 Європейської конвенції з прав людини), гарантує дотримання засад кримінального провадження щодо забезпечення таємниці спілкування, невтручання у приватне життя (ст. ст. 14, 15 КПК) тощо.

Зміст електронного документа відображається у протоколі огляду. Додатками цього протоколу можуть бути роздруковані скріншоти чи відеозапис листування, записані на флеш-носій. Проте найкраще під час огляду забезпечити безперервну відеофіксацію екрана пристрою, що дає можливість ознайомитись з електронним документом повторно, у випадку його зміни, пошкодження чи знищення [6, с. 128].

Отже, «групи смерті» можуть функціонувати у будь-якій соціальній мережі, призначеній для спілкування між учасниками. Під час досудового розслідування доведення до самогубства дітей-учасників «груп смерті» доказове значення мають відомості, які створені в електронній формі: листування, фото та відео. Збирання електронних документів відбувається у два етапи: отримання матеріального носія та отримання змісту документа. Усі електронні пристрої дітей, на яких знаходяться електронні документи, містять охоронювану законом таємницю, тому необхідно отримати рішення суду про доступ до такої інформації, що забезпечить гарантування прав дитини та визнання таких доказів допустимими на інших стадіях кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кончина К., Сисой В. Основні проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за доведення до самогубства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №4. С. 213–216.
2. Кримінологічний аналіз та запобігання дитячим самогубствам / Блага А.Б. та ін.; за заг. ред. А. Б. Блага. Київ : ФОРУМ БУРЯ О. Д., 2022. 64 с.
3. Москаленко В. В., Бондаренко О. С. Доведення малолітніх та неповнолітніх осіб до самогубства за допомогою соціальних мереж: кримінологічне дослідження. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 107–110.
4. Ухвала Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від. 10.03.2021 у справі № 357/2599/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95441542> (дата звернення: 31.01.2023).
5. Чабанюк В. Д. Кваліфікація сучасних проявів доведення до самогубства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип.1. Том 2. С. 197–204.
6. Гутник А. В., Хитра А. Я. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні: колективна монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 204 с.
7. Шило А. В. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид.ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 241 с.